

Atıf / Citation

BAYKUZU, T. D., SARICA, E. (2024). "Hun ve Kore İlişkileri". *Gazi Türkiyat*, 34: 17-29.

Geliş / Submitted 13.09.2023

Kabul / Accepted 27.03.2024

DOI 10.34189/gtd.34.002

HUN VE KORE İLİŞKİLERİ

Xiongnu and Korea Relations

Tilla Deniz BAYKUZU*

Ece SARICA**

Öz

Koreliler ve Hunlar arasındaki en erken ilişkinin M.Ö. III. yüzyılda Motun'nun Hun topraklarını Kore'ye kadar genişletmesiyle birlikte başladığı tahmin edilmektedir. Aralarındaki dil ve kültür benzerlikleri de bu ilişkilerin yakınlığının ve Korelilerin Hunlardan etkilendiğinin bir göstergesidir. Koreliler coğrafya olarak uzak bir millet gibi görünse de M.Ö. III. yüzyılda Hunların yaşadığı Ordos bölgesine yakın yerlerde yaşayan kavimleri bulunmaktaydı. Bu kavimler sayesinde bozkır kültürünün Kore coğrafyasına yayıldığı gözükmektedir. Ayrıca ortak düşmanları olan Çin sayesinde de ilişkileri gelişmiştir. Bu ilişkiler gerek ittifak dolayısıyla gerekse de askeri yardım dolayısıyla yapılmıştır. Hatta Kore en güçsüz olduğu zamanlarda bile Çin'e karşı durarak Hunların yanında olduğunu göstermiş ve Goguryeo Krallığı dönemindeki Kralların Hunlara olan bağlılıkları da dikkatimizi çekmiştir. Bazı dönemlerde ise aralarında ticaret ilişkileri de yaşandığı gözükmektedir. Bununla birlikte bir Hun beyinin oğlunun Kore'deki Şilla Krallığının atalarından olabileceği tahmin edilmektedir. Kore'nin Yemaek kabilesinden itibaren başlayan ilişkiler, Gojoseon Krallığı ve Goguryeo Krallığı dönemine kadar devam ettiği görülmektedir. Ayrıca Çin'e karşı yıpratıcı güç olarak karşımıza çıkan Kore'nin, Hunlar için bir tehdit olmadığı görülmektedir. Bu çalışmada birbirlerine uzak olan coğrafyalardaki iki devletin aralarında dostane ilişkilerin olduğu ortaya konulacaktır. Çalışmada, özellikle Çin kaynakları ve Kore kaynaklarına başvurulmuştur. Bunun dışında İngilizce çalışmaların mevcut olmasıyla birlikte Türkçe çalışmalara rastlanılmamıştır. Bu çalışmada iki devlet arasında gelişen kültürel ve siyasi olaylar ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hunlar, Koreliler, Gojoseon Krallığı, Goguryeo Krallığı, Çin.

*Prof. Dr., Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Edirne/TÜRKİYE. realhuns@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-3457-8607

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne/TÜRKİYE. beris.ece16@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4946-0246

Abstract

It is estimated that the earliest relations between the Koreans and the Xiongnu began in the III century BC, when Motun extended the Xiongnu lands to Korea. The similarities in language and culture between them are an indication of the closeness of these relations and the influence of the Xiongnu on Koreans. Although Koreans seem to be a distant nation geographically, there were tribes living close to the Ordos region, where the Xiongnu lived in the III century BC. Thanks to these tribes, it seems that the steppe culture spread to the Korean geography. They also developed relations with China, their common enemy. These relations were made both through alliances and military aid. Even when Korea was at its weakest, it showed that it was on the side of the Xiongnu by standing against China, and the loyalty of the Kings of the Goguryeo period to the Xiongnu has also attracted our attention. In some periods, there were also trade relations between them. However, it is estimated that the son of a Xiongnu lord may be one of the ancestors of the Silla Kingdom in Korea. It is seen that the relations that started with the Yemaek tribe of Korea continued until the Gojoseon and Goguryeo periods. In addition, it is seen that Korea, which appeared as an attritional power against China, was not a threat to the Xiongnu. In this study, it will be revealed that two states in distant geographies had friendly relations with each other. In the study, especially Chinese and Korean sources were consulted. Apart from this, although there are English studies, there are no Turkish studies. In this study, cultural and political events between the two states are discussed.

Keywords: Xiongnu, Koreans, Gojoseon Kingdom, Goguryeo Kingdom, China.

Giriş

Erken dönemlerde ağırlıklı olarak Türk, Moğol, Tunguz, Tibet, Mançu ve Koreli kabileler, Asya kıtasının kuzey ve kuzeydoğu kesimlerinde birbirlerine komşu olarak yaşamaktaydılar. Hunlar ve Koreliler ortak düşmanları olan Çin'e karşı müttefik olup, bu sayede kültürel etkileşimlerde bulunmuşlardır. Bununla beraber iki devlet arasında ticari faaliyetler de yapılmıştır. Birbirlerine karşı yapılan yardımlar sayesinde de yakınlığın temelleri atılmıştır. Gojoseon Krallığı ve Goguryeo Krallığı dönemlerindeki Hunlarla olan temaslarla ilgili bilgiler Kore ve Çin kaynaklarında yer almaktadır. Tarih öncesi devirlerde Hunlara yakın coğrafyalarda yaşayan Koreliler, zamanla uzak coğrafyalara göç etseler de Hunlarla olan bağlantılarını kesmediler. Arkeolojik verilere göre, Altay ve Tianshan 天山 dağları çevresinde yaşayan Altay kabileleri (Tunguz-Mançu), M.Ö. III. binyılın sonlarında ve M.Ö. II. binyılın başlarında Uzak Doğu'ya göç ederek, Kuzey ve Kuzeybatı'dan, Güney Mançurya ve Kore'ye gelmişlerdir. Araştırmacılara göre, Kore Yarımadası'nda yaşayan Altay boyları ile Paleoasiatik kavimler arasındaki ilişkiler bu dönemde başlamıştır (Ade vd. 1999-2009: 340). M.Ö. VII-V. yüzyılda Kore'nin "Yemaek" kavmi Çin'in kuzeyindeki Shansi ve Hebei bölgelerinde yaşıyordu. Bu bölgenin Hunların bulunduğu coğrafyada olması dolayısıyla da iki devletin kültürel ilişkileri gelişmiştir (Paik 1990: 16).

Kore, coğrafi konum olarak; Kuzeybatısında Çin, Kuzeydoğusunda Mançurya ve Japon denizi, Güneybatısında Sarı deniz, Güneyinde ise Japonya olan, Doğu Asya'da bir yarımadadır (Nemeth 2003: 1-4). Hun sınırları ise, Doğuda Kore'ye, Kuzeyde Baykal Gölü, Obi ve İrtiş Nehirleri'ne, Batıda Aral Gölüne, Güneyde Çin'in Wei Irmağı, Tibet Yaylası ve Karakurum Dağları'na kadar yayılır (Lee 2007: 2).

Korelilerin atalarının, M.Ö. 4000 civarlarında Kore Yarımadası'na Orta Asya ve Doğu Sibirya'dan gelen Türk, Moğol ve Tunguz kabilelerinin olduğu

düşünülmektedir (Golden 2014: 35). Bunun en önemli kanıtı ise dildir. Sondan eklemeli gramer yapısına sahip olan Kore dilinin; Türkçe, Moğolca, Mançu-Tunguzca, Fince, Macarca ve Estonca'nın da dâhil olduğu Ural-Altay dil ailesine ait olduğu bilinmektedir. Handong Üniversitesi'nden Han Woo Choi'ye göre; Kore dili kesin olarak Altay koluna aittir ve bu koldan da en çok Türkçe'ye yakındır (Gören 2015: 39). Han-Woo Choi, Korece-Türkçe üzerine önemli araştırmalar yapmış ve iki etnik dilin gramer yapılarının benzerliğine dikkat çekerek, şekil ve anlamlarında bazı benzer kelimelerin bulunabileceğini ortaya çıkartmıştır (Choi 2002: 23-40).

Kore'nin, Hunlarla olan kültürel etkileşimi ise arkeolojik kazılar sonucunda bulunan eserler ile kanıtlanmaktadır. Bunlar Gyeongju'da ortaya çıkan; mezar şekilleri, altın kemer, taç ve gümüş ayakkabılar gibi eserlerdir. Ayrıca Kore'deki höyük mezarlarının da kuzeydoğu bozkırları ve ormanlık Mançurya'da yaşayan halkların kurganlarıyla benzer oldukları bilinmektedir (Nelson 2015: 85-88).

Türk kültürü ve inancına ait olduğu bilinen; at binme, okçuluk, beyaz atların kurbanı (Taşağıl 2017: 135) ve Şamanizm gibi özellikler erken dönem Kore'sinde de görülmektedir. Bu özelliklerin her birinin her dönemde var olduğu konusunda ısrar etmeye gerek yoktur ancak erken dönem Kore ve Hun kültürünün benzer kökenleri olduğu oldukça açıktır (Iryeon 1972: 49-51)¹.

Demir Çağı Avrasya bozkır kültürlerinde, M.Ö. ilk binyılın başlarında savaşlarda at kullanılmaktaydı. Kore'nin Şilla Krallığı 新羅 (M.Ö. 57-M.S. 935)'ndaki tüm sınıflardan kadınların, savaşçı olmasalar bile erkekler gibi ata bindikleri bilinmektedir (Nelson 2015: 85-86).

Kore'deki Goguryeo Krallığı 高句麗 (M.Ö. 37-M.S. 668)'nın kültüründe "büyük erkek kardeş öldükten sonra küçük erkek kardeş onun karısıyla evlenirdi ya da babalar ölünce üvey anneler ile evlenilirdi", bu kültür Hunlar'da "Leviratus Geleneği"² olarak karşımıza çıkmaktadır (Eberhard 1996: 19).

Asya Hun İmparatorluğu'nun, Kore'deki Gojoseon Krallığı 古朝鮮 (Weiman Hanedanı; M.Ö. III.-II. yüzyıl) ve Goguryeo Krallığı (M.Ö. 37- M.S. 668) ile kültürel etkileşiminin yanı sıra siyasi ilişkilerinin de olduğu kaynaklarda geçmektedir.

Shi Ji 史记'de, Gojoseon Krallığı ve Hunlarla ilgili geçen bilgiye göre; "Joseon Kralı Weiman 衛滿 (M.Ö. 194 – M.Ö. 147) aslen Yan Devleti 燕 (M.Ö. 1044- M.Ö. 222)'nin yerlisi ve komutanıydı. Yan Krallığı altın çağındayken, Zhenfan 真番郡 (Jinbeon) ve Kuzey Kore ele geçirildi ve Yan Devletine ait oldu. Bu bölgeler için yeni görev yerleri kuruldu, sınırlara ise garnizonlar inşa edildi. Qin Devleti 秦 (M.Ö. 221-M.Ö. 206), Yan Devletini ele geçirincede, Kore, Liaodong eyaleti dışında bir sınır ülkesi oldu. Han Hanedanlığı'nın 漢朝 kurulmasından sonra ise İmparator, Kore'nin çok uzak bir ülke olup savunmasının da zor olacağını düşündü. Bundan dolayı Liaodong'daki eski Çin Seddini, Yan Devletinin yetki alanı altındaki Hui-shui (Mohe/ Malgal) sınırına kadar yeniden inşa ettirdi. Daha sonra Yan Kralı Lu Wan 盧綰 (M.Ö. 202-M.Ö. 194) isyan ederek komşusu olan Xiongnu'ya (Hunlar'a) kaçtı. Weiman ise doğuda

Çin Seddi'nin dışında, nehirlerin ötesindeki Kore'ye sürgüne gönderildi. Orada saçları örgülü, kürk ve deri giyen, Qin'in başıboş yerlilerinden binden fazla asker topladı. Kuzey topraklarında bulunan Kore ve Yan yerlilerini, Qin Devleti'nin kaçaklarını kendisine asker olarak alıp, "Weiman Joseon" krallığını kurdu ve başkentini Wangxian 王險 (Wanggeomseong, Günümüzde Liaodong Yarımadası, Haicheng Şehri) şehrine inşa etti (Qian 1963: 2985-2990)." Bu kayıt bize Kore'nin ilk Krallığı hakkında bilgi verirken; Shi Ji 史記 gibi, Han Shu 漢書 da Hun İmparatoru Motun Chanyü 冒頓單于 (M.Ö. 209-M.Ö. 174)'nün Dong Hu kabilelerini ele geçirdikten sonra topraklarını Kore'ye kadar genişlettiğini kaydeder (Babayar 2004: 152).

Weiman Joseon Krallığı ve Hunlar arasındaki doğrudan temasta gözümüze çarpan en önemli nokta güçlü ticari ilişkilerdir. Örneğin, araştırmacı Choi Seul Ki'ye göre; II. yüzyılda derlenen bir Çin klasiği olan Huainanzi 淮南子³ adlı eserde, geçen bu cümle; "Xiongnu chu huiqiu 匈奴出穢裘 (Hunlar "Huiqiu" çıkarır (alır)" anlamına gelmektedir. Burada "Hui" (Korece'de "Ye"), "kirlili" anlamına gelmektedir. Ancak, "Hui" veya "Huihao" 熱貉 Korece'de "Yemaek" milleti için kullanılır. Ayrıca bu milletin, Gojoseon Krallığı ve Goguryeo Krallığı'nın ataları olduğu bilinmektedir. İmparator Wudi 漢武帝 (M.Ö. 141-M.Ö. 86)⁴ döneminde Weiman Joseon'un topraklarına "Huizhou" 濊州 denir ve "Hui Toprakları", "Hui Ülkesi" anlamına gelir. San Guo Zhi 三國志'da; "Huiqiu" veya "Hui" (Ye) olarak bahsedilen Hunların aldığı ticari ürün muhtemelen bir "leopard"⁵ derisidir. Kaynakta, Hunların deriyi satmak için değil kullanmak için aldıkları tahmin edilmektedir. Bu ticaretin merkezi muhtemelen Weiman Joseon Krallığının toprakları içinde yer alan ve Hunların etki alanları ile örtüşen Liaodong bölgesi olabilir (Ki 2017: 86).

M.Ö. II. yüzyılda Han Hanedanlığı İmparatoru Wudi, Weiman Joseon Krallığı ve Hun Devleti toprakları üzerinde girişimlere başladı.

Wudi, tahta geçtikten bir süre sonra, Hunların batı bölgelerine saldırı düzenledi. Bu bölgelerde Hunye Boyu 昆邪 ve Xiutu Boyu 休屠 yaşıyordu. M.Ö. 121 yılında yapılan Hexi Savaşında, Çin Generali Huo Qubing Hunlara hücum ederek (Kara 2020: 1901-1914), Hunların bu iki boyunu yendi. Bu yenilgi üzerine Hunye Beyi ve Xiutu Beyi, Hun Chanyü'sü tarafından merkeze çağırıldılar. Ancak bu boy beyleri cezalandırılmaktan korktular ve Çin'e teslim olmak istediler. Fakat bir süre sonra Çin ordusunu karşısında gören Xiutu Beyi teslim olmaktan vazgeçince Hunye Beyi tarafından öldürüldü. Böylece Hunye Beyi, her iki boyun halkıyla birlikte Han Hanedanlığına sığındı (Otkan 2018: 83)⁶.

Hexi savaşında Çin'e sığınanların içinde Jin Midi 金日磾 (Kim Ilje/ M.Ö. 134- M.Ö. 80) adında Hunların Xiutu Beyinin oğlu da vardı. Bu beyin soyundan gelenlerin, Kore'ye yerleştiği ve Şilla Krallığının varisleri olduğu söylenir. Jin Midi, bu nedenle Kore tarihinde önemli bir şahsiyettir.

Jin Midi, daha sonra Han İmparatoru Wudi'nin en sadık ve yakın adamlarından oldu. Hunların kutsal saydığı "Altın adam" heykelinin koruyucusu olan boydan geldiği için, imparator tarafından "altın" manasına gelen "Jin" soyadı verildi. Jin Midi, İmparator Wudi'nin sarayında at yetiştirmekle görevlendirildi. Çin kaynaklarına göre, Hun beyi Jin Midi çok uzun boyluydu (Baykuzu 2012: 78). Hatta 2 metreden fazla boyu vardı. Yüz ifadesi çok ciddi olup, atları da bakımlı ve besiliydi. İmparatorun haremindedir, atları gösterirken kadınlara gözünün ucuyla dahi olsa bakmaması Wudi'yi pek etkiledi. Jin Midi'nin dürüst ve ahlaklı bir adam olduğunu, iyi aile terbiyesi aldığını (Ögel 2019b: 445) anlayan imparator ona temizlenip memur kıyafetleri giymesini emretti. "Ma jian马监" yani seyis olarak atanan Jin Midi daha sonra "Saray Kapısının Büyük Vezirliği" makamına yükseldi. Midi'den sonra torunlarının isimleri de imparatora sadakati ile anıldılar. Yedi nesil boyunca saraya hizmet ettiler (Kara 2020: 1901-1914) Jin Midi'nin vefatından kısa bir süre sonra Şilla Krallığında, Kim Alji 金闕智 adında bir şahsiyet krallıkta meşruiyet sağlamak için soyunun Jin Midi'den geldiğini savunarak "Kim" klanını kurdu⁸. Kore kaynağı olan Samguk Yusa'daki Kim Alji efsanesine göre; 65 yılında Şilla Kralı Talhae Isageum 脫解尼師今 (M.S. 57-80)'un bakanı Daebo Hogong 瓠公, bir gece yarısı Wolseong 月城 şehrinin yakınlarındaki Seori 西里 dağına gidiyordu derken ormanın içinden parlayan büyük bir ışık gördü. Gökyüzünü mor bulutlar kapladı ve bir ağacın dalından altın sandık sarkıyordu. Ağacın altında beyaz bir horoz ötüyordu. Bakan bu durumu derhâl krala bildirdi. Kral Talhae Isageum, ormana giderek, altın sandığı açtı ve orada bir erkek çocuk buldu. Çocuğun göğsünden bir ışık çıkıyordu. Çocukla birlikte saraya döndüğünde, kuşlar ve hayvanlar neşe içinde zıplayıp dans ederek birbirini takip ettiler. Çocuğa, "küçük çocuk 小兒" anlamına gelen "Alji 闕智" adı seçildi ve altın bir sandıktan geldiği için, altın anlamına "Kim 金" soyadı verildi. Kim Al-ji, Kral Talhae'nin saltanatı sırasında Daebo 大輔 (Bakan) görevindeydi sonra Veliht Prens olarak atandı, ancak tahta çıkmadı (Iryeon 1972: 56). Daha sonra, Kim Alji'nin 7. nesil torunu Michu Isageum 味鄒尼師今 (M.S. 262- M.S. 284) tahta çıktı. Böylece Kim klanı, Şilla Krallığında uzun yıllar boyunca hâkimiyet sağladı (Jang 1995: 98, 100, 177).

Hun ve Kore'nin siyasi yakınlığıyla ilgili Han Shu'da⁹ geçen bilgiye göre; İmparator Wudi, Weiman Joseon Krallığını, Hunların sol kolu olarak kabul etti ve Hunlarla olan bağlantısını kesmek için Weiman Joseon Krallığını işgal etti (Ki 2017: 85). Han Hanedanlığı, Hunlara Yang Xin'i elçi olarak gönderirken (Baykuzu 2012: 87), diğer tarafta M.Ö. 108 yılında doğudaki Huimo (Malgal/Mohe) ve Chaoxian (Gojoseon) topraklarını ele geçirip, bir il hâline getirdi (Otkan 2018: 25)¹⁰.

İmparator Wudi devrinden 41 yıl sonra tahtta Wang Mang 王莽 (M.S. 9- M.S. 23)'ı görürüz. Han İmparatoru Pingdi'nin 汉平帝 yaşı küçük olduğu için ülkeyi Ana imparatoriçe yönetiyordu. Devlet idari işlerinden ise vezir Wang Mang sorumluydu. Ancak Wang Mang daha fazlasını istiyordu. Bu nedenle küçük İmparatoru gizlice zehirledi ve onun yerine 2 yaşındaki kardeşini tahta çıkartarak naip oldu (Otkan 2018:

78). M.S. 9'da ise Han Hanedanlığını yıkarak, Xin新 Hanedanlığını kurdu (Baykuzu 2012: 139). Wang Mang, tahta çıktığı gibi eski Han Hanedanlığın Hunlarla eşit olduğu görüşünü ortadan kaldırmak için çeşitli faaliyetlerde bulundu. İlk faaliyeti Hunları memurluk statüsüne düşürmek oldu (Ögel 2019b: 195-197). Hunların tekrar güçleneceğini düşündüğü için diğer boylardan kaçanların Hunlara sığınmasını engelledi. Wang Mang'ın Hunları küçümseyen tavrı aralarının açılmasına neden oldu (Otkan 2018: 79). Durum böyleyken Bei Shi 北史'da geçen bir bilgiye göre; İmparator Wang Mang'ın, Hunlar'a karşı Goguryeo Krallığı ordusunu gönderdiğini görmekteyiz. Ancak Goguryeo Krallığı'nın askerleri, bu emri reddettiler, sınırlara kaçarak yağma yaptılar. Bunun üzerine batı Liaoning Generali, kaçanları takip etti ve onlar tarafından öldürüldü. Liaoning Valisi ise Goguryeo Krallığı'nın beyini suçladı. Wang Mang yapılan itaatsizliğe kızıp, Goguryeo Krallığı beyinin başını kesti. Bu durumdan çok hoşnut olan Wang Mang, artık Goguryeo Krallığı'nın adını "Gao (yüksek)" Juli değil "Xia (aşağı)" Juli olduğunu ilan etti. Böylece Wang Mang döneminde Goguryeo Krallığı, krallık değil beylik oldu (Ku 1964: 4130; Shou 1964: 844).

Wang Mang, bir taraftan da tavırlarıyla ve yaptığı işlerle halkın nefretini kazandı (Onat 1987b: 386-387). Bu duruma daha fazla katlanamayan halk isyan edip Wang Mang'ı öldürdü. Böylece kısa ömürlü Xin Hanedanlığı M.S. 23 yılında yıkıldı (Baykuzu 2012: 142).

Hunlar ile Goguryeo Krallığı arasındaki ilişkilerle ilgili Bei Shi'da geçen başka bir bilgi ise; Ülkesine 500 Hun ailesini kabul eden Goguryeo Kralı Yiyimo 高伊夷謨 (M.S. 197-227) hakkındadır (Babayar 2004: 152-153). Bu bilginin temeli ise Kral Yiyimo'nun dedesi Kral Taejo 太祖王 (M.S. 53-146) döneminde atılır. M.S. 53 yılında tahta çıkan Kral Taejo, ülkesinin sınırlarında dağınık yaşayan kabileleri tehdit unsuru olarak görmesi ve ülkesinin sınırlarını genişletmek istemesi amacıyla, M.S. 56 yılının Dong Wuoju 东沃沮 (Doğu Okjeo)¹¹ ve Dong Ye 東濊 (Doğu Ye)¹², M.S. 68 yılında Galsa 曷思國, M.S. 72 yılında Jona 藻那 ve M.S. 74 yılında ise Juna 朱那 kabilelerine savaş açarak, hezimete uğrattı ve topraklarını ele geçirdi. Böylece Goguryeo Krallığı'nı güçlendirip, merkezi otoriteyi sağlayan Kral Taejo'ya "Yüce" ünvanı verildi (Ulusal Tarih Derleme Komitesi 2013: 28-29). 31 yıl boyunca Krallığı büyütmekle uğraşan Kral Taejo, M.S. 105 yılında Doğu Han Hanedanlığı 东汉 (M.S. 25-220)'nın Liaodong¹³ Eyaletine saldırdı. Ancak Liaodong Valisi Geng Kui 耿夔 (Kim 2011: 83-84) tarafından geri püskürtüldü (Northeast Asian History Foundation 2014: 35). M.S. 121 yılında ise Doğu Han Hanedanlığının You Zhou Eyaleti Valisi Goguryeo Krallığı topraklarına girince, Kral Taejo, oğlu Suseong 高遂成'u valinin ordusunun üzerine gönderdi. Veliht Prens valiye teslim olur gibi yapıp, Xuantu 玄菟¹⁴ Askeri Valiliğine ve Liaodong'a hücum ederek, 2.000 kişiyi öldürdü. Aynı yılın yaz ayında Kral Taejo, bazı Xianbei ve Kore boylarından seçme 8.000 kişilik bir kuvvetle Liaodong'a hücum etti (Guang 2005: 1608). Ertesi yıl kış ayında ise Mahan ve Ye boylarının birlikleriyle

Xuantu'ya baskın yaptı. Buna karşılık Han Hanedanlığı ordusu 20.000 Fuyu (Buyeo)¹⁵ askerini kendine çekti ve Goguryeo Krallığına karşı durdu. Yenilen Goguryeo Krallığı ordusu geri çekildi. Kral Taejo, hükümdarlığının son senesinde¹⁶ Lelang'ı yağmaladı ve aynı yıl Kralın büyük oğlu Chadae (Suseong) 次大王 (M.S. 146- M.S.165) tahta geçti (Noh 1999: 150-151). Ancak bu yıllarda krallık kendi içerisinde iç karışıklıklarla uğraştı. Kral Chadae'den sonra en küçük kardeşi Bogu (Sindae/Baekgo) 伯句 (165-179) tahta geçti. Goguryeo Krallığı ordusu, M.S. 167 yılında Xuantu'ya hücum ederek, Han Hanedanlığının ordusunu yendi. M.S. 172 yılında Kral Bogu, Liaodong'da Han ordusunu tekrar mağlup etti (Yanshou 1974: 3111). Kral Bogu'nun, büyük oğlu Bachi 拔奇 veliaht prens olmasına rağmen bakanlar ortanca oğlu Gogukcheon 故國川 (179-197)'u tahta geçirdi. Kral Gogukcheon, otoritesini sağladıktan sonra M.S. 182 yılında, Liaodong'a hücum ettiyse de başarılı olamadı. Akabinde 2 yıl sonra ise Chouyuan eyaletindeki Çin ordularını püskürttü. Kısa süren saltanatının ardından bir varisi olmadığı için M.S. 197 yılında küçük kardeşi Yiyimo (Sansang) başa geçti. Büyük kardeşi Bachi bir kez daha taht şansını kaçırdığı için sinirlendi ve tüm ailesini maiyetine alarak Liaodong valisi Gongsun Kang 公孫康'a sığındı¹⁷. Babası Bogu zamanından beri Yiyimo Liaodong'a saldırılar düzenledi. Burada yaşayan Hunlar'dan 500 küsur aile Goguryeo Krallığı'na sığındı. M.S. 207 yılında General Gongsun Kang, Goguryeo Krallığı'na saldırarak, şehirlerini yaktı. Goguryeo'ya gelen Hunlar da bu duruma isyan ettiler. Daha sonra Liaodong eyaleti ve Xuantu eyaleti birleşip Goguryeo Krallığı'na savaş açarak, Krallığı büyük hezimete uğrattılar. Savaşta aldığı ağır yenilginin ardından Kral Yiyimo, M.S. 209 yılında başkenti Hwandoseong'a taşınmak zorunda kaldı (Gu 1964: 4130; Shou 1964: 844).

Bu dönemde Hunların, Goguryeo Krallığı gibi iç karışıklıkları artmaya başladı. Asya Hun Devletinin 216 yılında yıkılmasıyla birlikte, Han Hanedanlığının ünlü Generali Cao Cao 曹操, dağınık olarak yaşayan 19 Hun boyunu 5 grup hâlinde Çin topraklarına yerleştirdi (Baykuzu 2012: 180). Hunlar, 88 yıl boyunca Çin hâkimiyeti altında kaldıktan sonra kendi aralarında Liu Yuanhai 劉元海 (304-310)¹⁸ chanyü ilan edildi ve gizlice "İlk Zhao Devleti" 前趙 (304-329)'ni kurdu (Baykuzu 2011: 41-43). Liu Yuanhai¹⁹, 308 yılında Çin'in başkenti Luoyang şehrini yağmalamaya girişti ancak yapılan yağmalar sürekli başarısız oldu. Bu yüzden sinirlenerek bütün orduyu cezalandırdı. Bunu duyan İmparatorun evlatlığı Liu Yao²⁰, arkadaşıyla birlikte alelacele kuzeyde yaşayan Liu Sui adlı bir beye gidip, ondan yardım isteyince, bu bey de onu Kore'deki arkadaşının yanına gönderdi. Goguryeo Krallığı'na gidene kadar pek çok yaşam mücadelesi veren Liu Yao, oraya vardığında tanınmamak için kimliğini gizledi ve kendisine başka bir kimlik oluşturup, kaçak yaşamaya başladı. Goguryeo Krallığı için çalışan Hun beyi Yo, Liu Yao ile tanıştığında onun da kendisi gibi Hun olduğunu fark etti. Böylece Liu Yao, başından geçen her şeyi anlatınca, Hun beyi ona yardım etti. Liu Yao, kısa zaman sonra da affedilince ülkesine geri döndü. Üstelik yaklaşık 10 yıl sonra artık Hun tahtında oturuyordu. Bu duruma isyan eden General Shi Le 石勒 (318-333) 318 yılında kuzeye giderek bağımsızlığını ilan etti. Liu Yao, 329

yılında Shi Le tarafından öldürüldü. Böylece İlk Zhao devleti yıkıldı (Baykuzu 2003: 73-104). Shi Le ise başka bir Hun devleti olan Sonraki Zhao 後趙 Devletini (M.S. 319-M.S. 351) kurdu. İlk Zhao devletinin topraklarını ele geçiren Shi Le güçlenerek, Çin'i hâkimiyeti altına aldı (Ögel 2019b: 439). Goguryeo Krallığı, Shi Le'nun kurduğu devletin otoritesini kabul ettiğini göstermek için elçileriyle birlikte hediye olarak "ok"²¹ gönderdi. Bu durumdan hoşnut olan Shi Le, Goguryeo Krallığı ile dostluk kurdu (Baykuzu 2003: 158)²². Shi Le, 333 yılında ölünce yerine oğlu Shi Hong 石弘 geçti. Ancak kuzeni olan Shi Hu 石虎 (335-349)²³ kısa bir süre sonra Shi Hong'u alaşağı etti ve tahtı ele geçirdi. Kuzeyde ise Xianbeilerin bir kolu olan Murong boyunun Lideri Murong Hui 慕容廆 (269-333) de 333 yılında ölünce tahta oğlu Murong Huang 慕容皝 (297-348) geçti (Aktaş 2020: 381). 337 yılında Murong Huang "Önceki Yan 前燕 (337-370)" devletini kurarak diğer Xianbei boylarının topraklarını ele geçirmeye başladı (Hong 2005: 4). Kendisine rakip olan Xianbeilerin bir başka kolu Duanlar 段'a saldırmak için Shi Hu'ya tabiiyet gösterip, ittifak olmalarını sağladı (Gumilev 2002: 390). Hun imparatoru Shi Hu, 338 yılında kuzey sınırlarında sorun çıkaran Duanlar'a hem karadan hem de deniz yolundan saldırdı. Komutan Dao Bao 桃豹 ve Wang Hua 王華, 100.000 kişilik kara ordusu ve deniz filosuyla hücumla geçti (Baykuzu 2003: 192). Hun ordusu, Duanlar'ı mağlup edip, ülkenin güneyini ele geçirdi. Ancak Murong Huang, alınan toprakların paylaşımı konusunda Shi Hu ile anlaşamadı. Bu duruma çok sinirlenen Shi Hu, Murong Huang'ın başkentine saldırdı. Fakat kalabalık olan Hun ordusunun yeterli iâşesi kalmayınca geri çekildiler. 340 yılında Shi Hu, ordusunu yeniden harekete geçirdi. Ancak savaşa girmek istemeyen Murong Huang, önlem olarak Hun ordusunun erzak deposunu yaktı. Böylece Hunlar geri çekilmek zorunda kaldı. Daha sonra Murong Huang 341 yılında Jin İmparatoru tarafından "Kral" olarak tanındı (Gumilev 2002: 390-392). Bu sırada Hun İmparatoru Shi Hu, Xianbei'lerin rahatsız ettiği Sarı Deniz'deki ada halklarına da 300 gemi ve 3 milyon hu, Shi Le zamanından beri müttefik oldukları Goguryeo Krallığı'na²⁴ ise 300.000 hu tahıl yardımı gönderdi. Ertesi yıl Murong Huang, Goguryeo Krallığı'nın başkentine saldırarak şehri yağmaladı. Yuwen'lere sığınan Goguryeo Krallığı birlikleri Xianbei'lere karşı tekrar savaşa hazırlandılar. Ancak Xianbei'lerin başı Han, savaşı yöneten Koreli komutanı teke tek dövüşe çağırdı. Yapılan düelloda kaybeden taraf savaşı kaybedecekti. Koreli komutanın mücadeleyi kaybetmesiyle birlikte Yuwen devleti yıkıldı (Baykuzu 2003: 193-195)²⁵. 349 yılında Shi Hu'nun ölmesiyle birlikte devlette iç karışıklıklar meydana geldi ve 2 yıl sonra da devlet çöktü (Baykuzu 2012: 189).

SONUÇ

Koreliler ile Hunların ilişkilerinin sanıldığından çok daha derin olduğu anlaşılmaktadır. Aralarındaki benzer örf ve adetler, dil yapıları, coğrafi yakınlık bu ilişkilerin derinliğinin en büyük kanıtıdır. Tam olarak akraba topluluklardır denilmese

de ortak düşmanları nedeniyle dost oldukları görülmektedir. Köken konusu da araştırılması gereken başka bir konudur. Koreliler ve Hunlar arasındaki leopar kürkü ticareti önemli bir ilişki örneğidir. Bu bize aralarında başka ürünlerin ticaretinin yapıldığı da düşündürür. Bazı kaynaklarda Korelilerin, Hunların bir kolu olduğundan bahsedilmesi de bu dengede güçlü tarafın Hunlar olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca Şilla hükümdarının kendisini Hun soyuna dayandırması ve Kore tahtında hak iddia etmesinin iki sebebi vardı. Birincisi Çin'e hâkim olan Hunlar'a yakın olup, Çin'e karşı sağlam durduğunu göstermek, ikincisi ise Hunların güçlü olması dolayısıyla onlara sempati duyan halkın üzerinde otorite sağlamaktır. Hatta Korelilerin, Wang Mang döneminde Çin'den gelen saldırı emrini kabul etmeyip, Hunların düşmanlığını kazanmaktansa devletin yıkılma riskini göze aldıkları görülmektedir. Böylece Korelilerin güçsüz olduğu zamanlarında da Hunların yardımlarına yetiştiği de görülmektedir. Bu durum da Korelilerin gözünde Hunların ne kadar kudretli olduklarının bir göstergesidir.

KAYNAKÇA

- ADLE, C.- PALAT, M. K.-TABYSHALIEVA, A. (2005). *History of civilizations of Central Asia v. 6: Towards the Contemporary Period: from the Mid-Nineteenth to the end of the Twentieth Century*. İstanbul: UNESCO Yayınları.
- AKTAŞ, Ş. (2020). *Çin Kaynaklarına Göre Türklerin Menşei Hakkında Bir İnceleme, Xianbeilerden Tuobalara (Tuoba Xianbei) Türk Tarihi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BABAYAR, G. (2004). "On The Ancient Relations Between The Turkic And Korean Peoples". *Journal of Turkic Civilization Studies*, 151-155.
- BAYKUZU, T. D. (2003). *IV. Yüzyılda Çin'de Kurulan İki Hun Devleti, İlk Chao ve Sonraki Chao Devletleri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BAYKUZU, T. D. (2011). "Geç Dönem (IV-V. Yy) Hun Devletleri Hakkında Çin Kaynakları". *İstem Dergisi*, 41-43.
- BAYKUZU, T. D. (2012). *Asya Hun İmparatorluğu*. Konya: Kömen Yayınları.
- BYINGTON, M. E. (2016). *The Ancient State of Puyö in Northeast Asia: Archaeology and Historical Memory*. Harvard East Asian Monographs.
- CHOI, H. W. (2002). "A Comparative Morphology of Altaic Languages – Deverbal Noun Suffixes". *International Journal of Central Asian Studies*, 23-40.
- EBERHARD, W. (1996). *Çin'in Şimal Komşuları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ERCİLASUN K. (2019) *Türk Tarihinde Asya Hunları Birinci Hakimiyet Dönemi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- GARDINER, K. J. H. (1969). *The Early History of Korea*. Canberra: Avustralya Ulusal Üniversitesi Yayınları.
- GOLDEN, P. (2014). *Türk Halkları Tarihine Giriş* (çev. Osman KARATAY). İstanbul: Ötüken Yayınları.

- GÖREN, H. (2015). *Türkiye'nin Doğu Asya Politikasında Güney Kore ve Japonya'nın Önemi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GU, B. 班固. (1964). *Han Shu* 漢書. Pekin: Chung Hua Shu Chu 中華書局 Yayınları.
- GUANG, S. 司马光. (2005). *Zizhitongjian* 资治通鉴. Pekin: Zhonghua Shuju 中华书局 Yayınları.
- GUMİLEV, L. N. (2002). *Hunlar*. İstanbul: Selenge Yayınları.
- HONG, W. (2005). "Commencing the Dual System: the Yan Kingdom of Mu-rong Xianbei". *East Asian History: A Korean Perspective*, 1-15.
- Iryeon. (1972). *Samguk Yusa Legends and History of the Three Kingdoms of Ancient Korea* (çev. Tae-Hung Ha). Korea: Yonsei University Yayınları.
- JANG, J. (1995). *Hangug Sinhwa ui Minsoghagjeog Yeongu*. Jipmundang Yayınları. 장주근, *한국 신화의 민속학적 연구*, 집문당.
- KARA, G. (2020). "Bilinmeyen Bir Hun Prensi Jin Midi". *History Studies*, 1901-1914.
- Kİ, C. S. (2017). "The Trade Of "Huiqiu (穢裘)" Between Weiman Choson (衛滿朝鮮) and The Xiongnu (匈奴)", 85.
- KİM, B. (2011). *The Koguryo Annals of the Samguk Sagi* (çev. Edward J Shultz-Hugh HW Kang). Korea: The Academy of Korean Studies Yayınları.
- LEE, H. (1997). Hangugsa 4 "Dong-yewa Ogjeo". *Gugsapyeonchan-wiwonhoe*, 53-55. 이현혜, 한국사4 "동예와 옥저", 국사편찬위원회.
- LEE, H. C. (2007). *Siyasi, Ekonomik Askeri ve Kültürel Açidan Türkiye-Kore İlişkileri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- LEE, J. (2016). "Koreans' Perception of the Liaodong Region During the Chosön Dynasty". *International Journal of Korean History*, 1- 47.
- LEE, K. (2016). *The Millennial History and Culture of Silla*. Gyeongsangbuk-do Yayınları.
- Lİ, D. 李道學. (1994). "Gaojuli Chuqi Wang高句麗 初期王"의 復元을 위한 檢討". *Hanyang University*, 175-198.
- LUKAREVSKY, V. S. (2012). "Individual Identification of Amur Leopards (*Panthera pardusorientalis*) Using Molecular-Genetic Methods and the Population Size Estimation". *Russian Academy of Sciences*, 40/2: 50-124.
- NELSON, S. M. (2015). "Relationships between Silla 新羅 and Yamato 大和". *Crossroads*, 3: 55-88.
- NOH, T. D. (1999). *Gogulyeosa Yeongu*. Sagyejeol. 노태돈, *고구려사 연구*, 사계절.
- Northeast Asian History Foundation (2014). *Koguryo: A Glorious Ancient Korean Kingdom in Northeast Asia*.
- ONAT, A. (1987a). "Han Döneminde Hun-Çin Ekonomik İlişkileri (M.Ö. 206- M.S. 220)". *Belleten*, 51/200: 611-624.
- ONAT, A. (1987b). "Hunların Doğuda Siyasal Üstünlük Dönemi (MS. 25-46)". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 31/1: 383-395.
- ONAT, A.- ORSOY, S.- ERCİLASON, K. (2020). *Han Hanedanlığı Tarihi Hsiung-nu (Hun) Monografisi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- OTKAN, P. (2018). *Tarihçinin Kayıtları'na (Shi Ji)'ya Göre Hunlar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ÖGEL, B. (2019a). *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ÖGEL, B. (2019b). *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- PAİK, J. H. (1990). *Türkler ve Koreliler Arasındaki Kültürel İlişkiler (M.Ö. 7. Y.Y.-9. Y.Y.)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- QIAN, S. 司马迁. (1963). *Shi Ji 史记*. Pekin: Chung Hua Shu Chu 中華書局 Yayınları.
- SHIN, K. D. (2008). "Gogulyeo Chogi Hyeongsuwau Hon-in-i Bij-eonaen Galdeung Yangsang". *Gyeong-sang Guglibdaehaggyo Gyeongnammunhwayeonguwon*, 479-517. 신경득, "고구려 초기 형수와의 혼인이 빛낸 갈등 양상", 경상국립대학교 경남문화연구원.
- SHOU, C. 陳壽. (1964). *San Guo Zhi 三國志*. Pekin: Chung Hua Shu Chu 中華書局 Yayınları.
- TAŞAĞIL, A. (2018). "İslâm Öncesi Türklerde Atlı Hayat". *Z Dergisi*, 3: 134-137.
- TAŞAĞIL, A. (2019). *Gök-Türkler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- TOGAN, Z. V. (1981). *Umumi Türk Tarihine Giriş*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- TURAN, O. (1945). "Eski Türklerde Okun Hukukî Bir Sembol Olarak Kullanılması". *Belleten*, 9/35: 304-318.
- Ulusal Tarih Derleme Komitesi (2013). *Kore Tarihi 5: Üç Krallığın Siyaseti ve Toplumunu 1 Goguryeo*. 국사편찬위원회. 신편 한국사, 고대05권 삼국의 정치와 사회 1 고구려.
- VU, L. D. (2007). "Ideals and Techniques of Rulership in the Huainanzi: Analysis of Relevant Terms: Shen, Shenming and Shenhua". *History Honors Papers*, 3:1-96.
- YANSHOU, L. 李延壽. (1974). *Bei Shi 北史*. Pekin: Chung Hua Shu Chu 中華書局 Yayınları.

İnternet Kaynakları

<https://www.zdic.net/hans/%E9%A9%AC%E7%9B%91> (12.01.2024).

AÇIKLAMALAR

¹ Şilla Krallığı'nın kurucusu olan Hyeokgeose 朴赫居世'nin dünyaya gelme mitolojisinde de beyaz at geçmektedir. Ayrıca Huş (Kayın) ağacının da Şilla Krallığı'nda çok kutsal olduğu bilinmektedir (Iryeon 1972: 49-50). Koreliler ve Hunlar arasında kültürel yönde benzerlik olsa da farklı olan yönleri çoğunluktadır. Örneğin, Goguryeo Krallığı'nın kuruluş yıllarında "serbest seçimle evlenme" geleneği görülmüştür. Hiçbir töre olmaksızın, kızlar ve erkekler toplanıp, içki içerek aşk geceleri düzenlerlerdi (Ögel 2019a: 246-247).

² Goguryeo Kralı Yiyimo 高伊夷謨 (197-227), tahta geçmez geçmez abisinin eşi Kraliçe Wu 于氏 ile evlendi (Kim 2015: 110, Noh 1999: 171-203, Shin 2008: 479-517).

³ Huainan Ustalarının Yazıları: Han Hanedanlığı Prensi Liu An 劉安, M.Ö. 139 yılında bir akademi kurdu ve Huainanzi adlı bir eser derledi. Huainanzi, Yinyang ve Wu Hsing, Taocu ve Konfüçyüsçü teoriler gibi teoriler de dâhil olmak üzere din, tarih, astronomi, felsefe, bilim, metafizik, doğa ve siyaset konularını ele alan makalelerin bütünüdür (Vu 2007: 5).

⁴ Çin tarihinin en büyük imparatorlarından biri olan Wudi Han Hanedanlığının yedinci imparatorudur. İmparator Xiao Wendi'nin torunu olan Wudi, 7 yaşında vekalet ilan edilip, 16 yaşında tahta geçmiştir. M.Ö. 86 yılına kadar yaşayıp, Çin tahtında 54 yıl kalmıştır. Han Hanedanlığı İmparatorluk seviyesine yükselterek, Çin'i en geniş sınırlara ulaştıran imparatorudur. İmparator'un en büyük amacı Hunlardan kurtulmak olmuştur. Bu dönemde yapılan savaşlar Hunlar için yıpratıcı olmuştur. İmparator Wudi'nin ölümüne kadar savaşlar hiç durmadan devam etmiştir (Baykuzu 2012: 64).

⁵ Amur Pars'ı; *Panthera Pardus* türündendir. Uzak Doğu Leoparı, Mançurya Leoparı veya Kore Leoparı olarak da bilinir. Amur Parsı, Kore Yarımadası, Çin'in kuzeybatısı, Amur Nehri Vadisi, Rusya-Çin sınırı ve Rusya'nın güneydoğusunda yaşar (Lukarevsky 2012: 124).

⁶ Çinli tüccarlar ise 100.000 kişinin geleceğini duyunca fırsatı kaçırmayarak, Çin'in başkentine geldiler. Genellikle askeri malzeme satan 500 küsur tüccar, malların yasak olmasından dolayı öldürüldüler (Onat 1987a: 623).

⁷ İmparatorun özel seyisi unvanı. (<https://www.zdic.net/hans/%E9%A9%AC%E7%9B%91> (12.01.2024))

⁸ Kim klanı ile ilgili bilgi için bkz. (Lee 2016: 1-188).

⁹ Han Shu'da ise Hunların sol tarafındaki bey ve komutanlarından bahsedilir; "Sol taraftaki bey ve komutanlar doğuda otururlardı. Toprakları Shang Gu'nun doğusundan Huimo ve Chaoxian'a kadar uzanırdı" (Ercilasun 2019: 283).

¹⁰ M.Ö. III. yüzyılda Han Hanedanlığı bakanı Yang Xiong, İmparator Aidi'ye Hunlara karşı yapılan tüm savaş ve savunma tedbirlerinin işe yaramadığını anlatan bir rapor verdi. Bu rapor bize Hun-Kore ilişkileri hakkında ufak bir bilgi vermektedir (Onat vd. 2020: 72-76).

¹¹ Dong Wuju: Kore yarımadasının kuzey kesiminde M.Ö. II. yüzyıldan M.S. V. yüzyıla kadar olan kabiledir. Wuju, doğu ve batı olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Dong Wuju'nun toprakları günümüz Kuzey Kore'nin bir eyaleti olan Hamgyong-do'da, batı Wuju'nun ise Tumen Nehri havzasında olduğu bilinmektedir (Lee 1997: 53-55).

¹² Dong Ye: Kore Yarımadası'nın kuzeydoğu kesiminde M.Ö. II. yüzyıldan V. yüzyıla kadar var olan eski bir kabile devletiydi. Kuzeyde Goguryeo Krallığı ve Wuju, güneyde Jinhan ve batıda Lelang Eyaleti ile komşudur. Toprakları, günümüzde Kuzey Kore'de Güney Hamgyong ve Güney Kore'de Gangwon-do'da olduğu bilinmektedir (Lee 1997: 54).

¹³ Arkeolojik bilgilere göre; Gojoseon Krallığı, MÖ IV. Yüzyılda Liaodong eyaleti ve Liao Nehri havzalarında kuruldu. Gojoseon Krallığı, M.Ö. 300 yılında komşusu olan Yan Devleti'nden gelen saldırılarla zayıfladı ve sonunda M.Ö. II. yüzyılda çöktü. Gojoseon Krallığı'ndan sonra Kore'de kurulan krallıklar, kaybedilen Liaodong topraklarını Çin'den geri almak için savaştılar. Liaodong eyaletinin Kore için önemi ise buradan anlaşılmaktadır (Lee 2016: 47).

¹⁴ M.Ö.108'de Han Hanedanlığı Gojoseon Krallığı'nı ele geçirdi. Gojoseon Krallığı topraklarında, Han Hanedanlığına bağlı "Jinbeon (Zhenfan/ 真番郡), İmdun (Lintun/ 臨屯郡), Nagnang (Lelang/ 樂浪郡) ve Hyeondo (Xuantu/ 玄菟郡)" olarak dört askeri valilik kuruldu (Gardiner 1969: 3-18).

¹⁵ 246 yılında Çin, Goguryeo Krallığı ile savaştığında, Fuyular (Buyeo), Çin ordusuna erzak yardımı yaptı (Gumilev 2002: 335). Buradan anlaşılacağı üzere Fuyular, Goguryeo Krallığı ile aynı soydan olmasına rağmen Goguryeo Krallığı'nı düşman olarak görmekteydiler.

¹⁶ M.S. 53 yılında tahta geçen Kral Taejo'nun ölümü ve saltanat yılları hakkında kesin bir bilgi yoktur. Ancak Kore kaynakları olan Samguk Sagi (三國史記) ve Samguk Yusa (三國遺事)'da M.S. 146 yılına kadar 93 yıl tahtta kaldığı ve M.S. 165 yılında 118 yaşında öldüğü geçmektedir (Li 1994: 184). Eğer bu bilgi doğruysa Kral Taejo dünyada en uzun saltanatta kalan hükümdarlar listesinde 3. sırada yer alacaktır.

¹⁷ Daha sonra Baichi, Baekje Krallığı'na gitti ve orada yaşadı (Noh 1999: 170-178).

¹⁸ Liu Yuanhai, Çin sarayında yetişmiş, Çin klasiklerini öğrenmiş ve hatta klasikleri yorumlayacak kadar iyi bir Çince'ye sahip biriydi. Dikkat çeken bir görünüme sahip olan Liu Yuanhai uzun boyluluğun yanı sıra iyi bir okuydu. Liu Yuanhai'nin farklı düşünce yapısı Jin Hanedanlığı mensubu Taiyuan Kralı Sima Hun'un dikkatini çekti. Onunla dostluk kurup yüksek rütbelere verdi (Baykuzu 2003: 35-36). Liu Yuanhai, 500 yıl önce atalarının Çin ile yaptığı Heqin evlilik anlaşmasıyla oluşan akrabalık vasfını kullanarak, kurduğu devlete "Han" adını verdi. Ardından kendisini "Han Kralı" ilan etti. Bunu yapma nedeni Çin topraklarındaki hâkimiyetini meşrulaştırmaktı. 308 yılında kendisini İmparator ilan ederek, başkentini eski Han Hanedanlığının başkenti olan Pingyang'a taşıdı (Baykuzu 2012: 187, 2003: 42-44).

¹⁹ İmparator Liu Yuanhai'dan sonra oğlu Liu Cong 劉聰 (311-318) başa geçti. Liu Cong, aynı babası gibi uzun boylu ve kalıplıydı. Çince'yi de çok iyi biliyor, Çin klasiklerini okuyordu. Sun Tzu'nun "Savaş Sanatı" adlı eserini ezberleyerek, on beş savaş taktiği öğrenmişti. Liu Cong küçük yaşlarından beri askeri yeteneklerini babasına kanıtlayarak, veliaht olmayı başardı. Tahta çıktıktan sonra daha önce Türklerde görülmeyen farklı kurumlar kurdu. Bunlardan biri ise yerleşik devletler tarafından kullanılan harem oldu. Liu Cong'dan sonra 318 yılında oğlu Liu Can 劉粲 tahta geçti. Ancak bir yıl süren hâkimiyetinin sonunda Liu Yao tahta çıktı (Baykuzu 2003: 47-48).

²⁰ Liu Yuanhai'nin evlatlığı olan Liu Yao 劉曜 (319-329) uzun boylu, beyaz saçlı, kızıl gözlü ve iyi bir okuydu. Çok iyi bir asker olmasının yanı sıra kitap okumayı çok severdi. Liu Yao, Han hanedanlığıyla olan akrabalık soyu politikasını reddedip, devletin asil Hun soyundan olduğunu belirterek, devletin adını Han yerine Zhao olarak değiştirdi. İlk Zhao Devletinin son imparatoru Liu Yao, uzun süre Tibet isyanlarıyla uğraşmak zorunda kaldı (Baykuzu 2003: 72-73).

²¹ Türklerde bir hükümdara ve beye "ok" gönderilmesi müttefik olduklarının göstergesidir. Bir savaş olursa "ok" gönderen kişi savaşa davet edildiğini anlamaktadır (Turan 1945: 308).

²² 319 yılında Goguryeo Krallığı, Yuwenler 宇文 ve Duanlar 段'la, Xianbeilere karşı geçici ittifak kurdu. Fakat bu ittifak Murong Hui 慕容廆'in yaptığı oyun nedeniyle bozuldu. Goguryeo Kralı Mincheon 美川王 çareyi Shi Le ile müttefik olmakta buldu. Böylece Goguryeo Krallığı topraklarının güvenliğini sağladı (Kim 2011: 139-140).

²³Hun İmparatoru Shi Le'nin amcasının oğlu olan Shi Hu, çok iyi bir avcı ve savaşçı olmasının yanında disiplinsiz biriydi. Boyunun kısa olmasına nazaran at kullanmada ve okçulukta ustaydı. Bir taraftan da çok iyi kopuz çalıyordu. "Göksel Kral" olarak tahta geçen Shi Hu sosyo-ekonomik ve askeri alanlarda reformlar yaparak halkının durumunu iyileştirmeye çalıştı. Köprüler ve köşkler yaptırarak, devletin fakirleşmesine neden oldu. İlk pusula örneği olan; "güneyi gösteren arabayı" yaptırdı. Kadınlara çok değer göstererek, düzenli kadın ordusunu kurdu. Ayrıca, kadınlar sarayda özel muhafız olarak görev de yaptılar (Baykuzu 2003: 166-177).

²⁴Murong Huang'ın, Goguryeo Krallığı'na saldırmak için pek çok nedeni vardı. Bu nedenlerden en önemlisi düşmanı olan Sonraki Zhao devleti ile Goguryeo Krallığı'nın müttefik olmasıydı (Byington 2016: 163). Bu bilgi Hunların Goguryeo Krallığı'na neden yardım ettiklerini açıklamaktadır.

²⁵ Yan devletinden çekinen Goguryeo Krallığı 342 yılında başkenti Pyongyang'dan Hwando'ya taşıdı. Buna karşılık Yan devleti Kralı Murong Huang, 342 yılının Ekim ayında 55 bin askerle Goguryeo Krallığı'na saldırı düzenlenledi. Goguryeo Krallığı'nın ordusu her çarpışmada mağlup oldu. Goguryeo Kralı Gogugwon故國原王'un Kraliçesi ve Ana Kraliçesi (annesi) Yan devletine esir düştü. Hwando kalesi yağmalandığı için Goguryeo Kralı başkentini Pyongyang'a geri taşıdı. Annesi ve karısının Yan devletinin elinde olması Goguryeo Krallığı'nı daha da güçsüz duruma düşürdü. 348 yılında Kral Murong'un ölmesi ve yerine daha ılımlı politikalar izleyen oğlu Murong Jun慕容儁'un geçmesiyle Goguryeo Krallığı biraz da olsa rahatladı. Yaşanan bu savaşla birlikte Goguryeo Krallığı ilk büyük darbesini almış oldu (Kim 2011: 144-145). Doğu Göktürk Kağanlığı döneminde, 583 yılında Sui Hanedanlığı ile yapılan savaşta, daha fazla asker kaybedilememesi için Sui Hanedanlığının Generali Dou Rongding, A-po Kağan'a, en iyi askerini göndermesini ve teke tek dövüşe çıkmasını teklif etti. Dövüşte yenen tarafın savaşı kazanacağını da söyledi. Göktürkler de kabul ederek savaşmayacaklarına söz verdiler. Çinli Wan Sui, Göktürk askerini yendi ve böylece Sui ordusu savaşı kazandı (Taşağıl 2019: 51).